

Circaea intermedia Ehrh. bij Winterswijk

door

E. J. WEEDA (Rijksherbarium, Leiden)

Circaea intermedia behoort tot de zeldzaamste taxa uit de Nederlandse flora. Met zekerheid is zij tweemaal in Zuid-Limburg gevonden, namelijk bij Valkenburg in 1897 en bij Spaubeek in 1939, en eenmaal bij Winterswijk in 1940. Laatstgenoemde vindplaats lag in een bos aan de Ratumsebeek.

Bij het bewerken van het verspreidingskaartje van *C. intermedia* voor de Atlas van de Nederlandse flora (WEEDA, 1980) werd mijn nieuwsgierigheid geprikkeld door de vraag of zij wellicht nog bij Winterswijk aanwezig zou zijn. In gezelschap van de Winterswijkse KNNV-ers Joke Bokhoven en Steven van den Brand toog ik op 16 juni 1979 naar de opgegeven vindplaats en met succes! Over een oppervlakte van ruim één vierkante meter troffen wij langs de Ratumsebeek het klein heksenkruid aan. Hoewel niet bloeiend, was het toch duidelijk te herkennen aan uitlopers en bladinsnijding, waarover verderop meer.

Op 20 september bezocht ik dezelfde plek opnieuw, nu samen met Onno de Bruijn (Hengelo, Ov.). Als bewijs van bloei(pogingen) vonden wij aan twee planten verdroogde assen van bloeiwijzen, doch geen vruchten. De volgende opname maakten we ter plaatse:

Bos langs de Ratumsebeek ten noordwesten van Winterswijk. Min of meer vlak terrein langs bovenrand van beektalud. $1,25 \times 0,60 \text{ m}^2$. 20.IX.1979.

Boomlaag (bedekking 70%): *Quercus robur*.

Struiklaag (bedekking 20%): *Corylus avellana*.

Kruidlaag (bedekking 70%, hoogte 15 cm):

<i>Lamium galeobdolon</i>	3.2	<i>Urtica dioica</i>	+.1
<i>Circaea intermedia</i>	3.2	<i>Dactylis glomerata</i>	r.2
<i>Veronica chamaedrys</i>	+.2	<i>Viola riviniana</i>	r
<i>Phalaris arundinacea</i>	+.2	<i>Moehringia trinervia</i>	r
<i>Oxalis acetosella</i>	+.2	<i>Lysimachia nummularia</i>	r
<i>Hedera helix</i>	+.1	<i>Rubus</i> sect. <i>Rubus</i> spec.	r
<i>Geranium robertianum</i>	+.1		

Moslaag: -

In de nabijheid groeide op het beektalud *Primula elatior*. De opgenomen vegetatie vertoont overeenkomst met het Carici remotae-Fraxinetum en het Pruno-Fraxinetum aegopodietosum, wat redelijk in overeenstemming is met de vermelding van *C. intermedia* door WESTHOFF & DEN HELD (1969) als kentaxon van het Carici remotae-Fraxinetum.

Bij inspectie van mijn herbarium bleek dat hoogst waarschijnlijk ook een tweetal exemplaren, enige jaren geleden een paar kilometer stroomafwaarts aan de oever van de Ratumsebeek verzameld, tot *C. intermedia* behoren.

Volgens RAVEN (1963) is *Circaea intermedia* een steriele bastaard van *C. alpina* en *C. lutetiana*, die mede door haar sterke vegetatieve vermeerdering thans nog voorkomt

in gebieden waar *C. alpina* en/of *C. lutetiana* niet (meer) aanwezig zijn. In overeenstemming met deze opvatting is, dat de populatie van *C. intermedia* op de Winterswijkse groeiplaats duidelijk de indruk maakt een kloon te vormen. De stroomafwaarts gevonden exemplaren, die vlak langs de beek groeiden, zouden heel goed uit door het beekwater getransporteerde uitloperfragmenten kunnen zijn opgeslagen. Vermoedelijk is *C. intermedia* oorspronkelijk aangevoerd door de beek vanuit Westfalen, waar zij volgens RUNGE (1972) onder meer in de omgeving van Coesfeld is gevonden.

Tenslotte enkele opmerkingen over de herkenbaarheid van het klein heksenkruid. *C. intermedia* lijkt in levende staat het meest op *C. alpina*. Evenwel zijn de door HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (1977) opgegeven kenmerken, waardoor beide zich van *C. lutetiana* onderscheiden, vaak moeilijk waar te nemen. Bovendien komen bij laatstgenoemde aan de voet van de onderste bloem(en) van de bloeiwijze soms kleine – zij het niet, zoals bij de andere twee, borstelvormige – bladen voor, hetgeen nu en dan tot verwarring aanleiding geeft. Volgens mijn waarnemingen heeft *C. lutetiana* stevige, relatief dikke („kweekachtige”) uitlopers, terwijl deze bij *C. intermedia* en *C. alpina* draaddun zijn. Verder zijn bij de laatste twee de bladinsnijdingen dieper en ronder dan bij *C. lutetiana*. In vegetatieve staat onderscheidt *C. intermedia* zich van *C. alpina* voornamelijk door de forsere habitus.

Literatuur

- HEUKELS-VAN OOSTSTROOM, 1977. Flora van Nederland, 19e druk. Groningen.
RAVEN, P. H., 1963. *Circaea* in the British Isles. *Watsonia* 5, p. 262–272.
RUNGE, F., 1972. Die Flora Westfalens, ed. 2. Münster.
WEEDA, E. J., 1980. *Circaea intermedia* Ehrh., in J. Mennema, A. J. Quené-Boterenbrood & C. L. Plate, Atlas van de Nederlandse Flora I. Amsterdam.
WESTHOFF, V. & A. J. DEN HELD, 1969. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.

Circaea intermedia Ehrh. near Winterswijk

Circaea intermedia, collected twice in southern Limburg (1897, 1939) and once near Winterswijk in the east of Gelderland (1940), was re-found at the latter locality in 1979. The vegetation in which it occurs is shown by means of a relevé. The population of *C. intermedia* appears to form a clone, which is in accordance with its supposed hybridogenous origin.